

ΤΟ ΕΥΡΩΠΑΪΚΟ ΟΡΑΜΑ ΣΕ ΣΤΑΥΡΟΔΡΟΜΙ

Εναρκτήρια ομιλία του Καθηγητή κ. Παναγιώτη Κορλίρα, Προέδρου και Επιστημονικού Διευθυντή του Κέντρου Προγραμματισμού και Οικονομικών Ερευνών (ΚΕΠΕ), στην ημερίδα του Ιδρύματος της Βουλής των Ελλήνων για τον Κοινοβουλευτισμό και τη Δημοκρατία με θέμα «Η Πολιτική Οικονομία της Ευρωζώνης», την Πέμπτη 17 Φεβρουαρίου 2011, στην Αίθουσα της Γερουσίας της Βουλής των Ελλήνων.

Κύριε Πρόεδρε, κυρίες και κύριοι,

Το Ίδρυμα της Βουλής των Ελλήνων για τον Κοινοβουλευτισμό και τη Δημοκρατία, είχε, με την έγκρισή σας, την πρωτοβουλία να οργανώσει μια ημερίδα για τα σύνθετα προβλήματα, που σήμερα βρίσκονται στην επικαιρότητα, της ομάδας των χωρών που έχουν υιοθετήσει το κοινό νόμισμα, το ευρώ, την λεγόμενη «ευρωζώνη», στην οποία η Ελλάδα συμμετέχει, προβλήματα που από την φύση τους δεν είναι αμιγώς οικονομικά, αλλά και πολιτικά. Θέλω από το βήμα αυτό να ευχαριστήσω το Ίδρυμα της Βουλής των Ελλήνων για την τιμή που μου έκανε, αναθέτοντάς μου τη διοργάνωση αυτής της ημερίδας, μια τιμή που συνοδεύθηκε από την βαρύτερη ευθύνη να παρουσιαστούν εισηγήσεις από διακεκριμένους καθηγητές, ειδικούς πάνω στο θέμα της ημερίδας.

Κύριε Πρόεδρε της Βουλής των Ελλήνων, κυρίες και κύριοι

Το όραμα που είχαν για την Ευρώπη, μετά τον Β' Παγκόσμιο Πόλεμο, κάποιοι μεγάλοι πολιτικοί ηγέτες και κάποιες σπουδαίες προσωπικότητες, ήταν να πάψει η Γηραιά Ήπειρος να αποτελεί πεδίο εθνικών αντιπαραθέσεων μέσω της δημιουργίας κοινών και αμοιβαίων συμφερόντων, με την ιδέα της Ενωμένης Ευρώπης στο βάθος εκείνης της οραματικής πρωτοβουλίας. Έτσι, ξεκινώντας από την Ευρωπαϊκή Κοινοπραξία Άνθρακος και Χάλυβος (ΕΚΑΧ), σταδιακά δημιουργήθηκε η Κοινή Αγορά, και στη συνέχεια η Ευρωπαϊκή Ένωση, με την υιοθέτηση του Ευρώ ως κοινού νομίσματος να αποτελεί το πιο εμβληματικό στοιχείο της πορείας προς την τελική ενοποίηση.

Στη διάρκεια της δεκαετίας του 1990, οι περισσότεροι ακαδημαϊκοί οικονομολόγοι, κυρίως από τον αγγλοσαξωνικό κόσμο, επεσήμαναν σοβαρά δομικά προβλήματα στο εγχείρημα του κοινού νομίσματος. Αφενός, οι χώρες που έμελλε να ενταχθούν στην ευρωζώνη δεν εκπληρούσαν τα κριτήριά της, κατά την οικονομική επιστήμη, «άριστη νομισματική περιοχή» (optimum currency area), λόγω των σημαντικών διαφορών στο βιοτικό επίπεδο αλλά και στον τρόπο λειτουργίας και συμπεριφοράς μεταξύ των κρατών-μελών. Αφετέρου, η Ευρώπη θα επιχειρούσε κάτι το ιστορικά πρωτοφανές, δηλαδή την νομισματική ενοποίηση πριν την ουσιαστική οικονομική και πολιτική ενοποίηση. Στη Γερμανία και την Ιταλία, από τα σχετικά νεότερα ενιαία κράτη της Δυτικής Ευρώπης, η εισαγωγή του ενιαίου νομίσματος ακολούθησε την πολιτική ενοποίηση των χωρών αυτών, στο δεύτερο ήμισυ του 19^{ου} αιώνα. Αντίθετα, η Λατινική Νομισματική Ένωση (ΛΝΕ) την ίδια περίοδο, ως συνθήκη που υπέγραψαν αρχικά η Γαλλία, το Βέλγιο, η Ιταλία και η Ελβετία, στην οποία προσεχώρησαν η Ισπανία, η Ελλάδα, η Ρουμανία, η Βουλγαρία και η Σερβία, έμελλε να αποδειχτεί ένα θνησιγενές εγχείρημα. Κατέρρευσε στην πράξη με την κήρυξη του Α' Παγκοσμίου Πολέμου, για δύο κυρίως λόγους: επειδή η επιδίωξη σταθερών διμερών συναλλαγματικών ισοτιμιών μεταξύ των χωρών-μελών της ΛΝΕ δεν συνοδεύτηκε από τη δημιουργία θεσμών, όπως λ.χ. μια κοινή Κεντρική Τράπεζα, αλλά και επειδή το εγχείρημα των σταθερών ισοτιμιών ήταν εξαρχής υπονομευμένο από το σύστημα του «διμεταλλισμού» και τις διακυμάνσεις των διεθνών τιμών του χρυσού και του ασημιού, που αποτελούσαν την μεταλλική βάση της μετατρεψιμότητας του κάθε νομίσματος.

Το εγχείρημα της ευρωζώνης διαφέρει ουσιαστικά από το εγχείρημα της ΛΝΕ, διότι η δημιουργία της Ευρωπαϊκής Κεντρικής Τράπεζας (ΕΚΤ) αποτέλεσε έναν σταθερό θεσμό και μηχανισμό, ο οποίος εγγυάται τον έλεγχο της προσφοράς χρήματος, και ταυτόχρονα έχει την δυνατότητα παρεμβάσεων στις αγορές χρήματος ώστε να εξυπηρετούνται οι βασικοί σκοποί της ΕΚΤ, που είναι η σταθερότητα των τιμών ή ο έλεγχος του πληθωρισμού σε προκαθορισμένο πολύ χαμηλό επίπεδο. Το Ευρώ, ως μετεξέλιξη του Ευρωπαϊκού Νομισματικού Συστήματος που εδράζονταν στις σταθερές διμερείς ισοτιμίες, είναι ένα καινούργιο νόμισμα, που διεκδικεί υπερ-εθνική αυτοτέλεια, με επιδιώξεις να αναδειχθεί σε σημαντικό διεθνές αποθεματικό. Η ευρωζώνη, ως νομισματική ένωση, σήμανε την εκχώρηση εθνικής εξουσίας σε ένα ομοσπονδιακό θεσμό, ως ένα μείζονος σημασίας βήμα με τελικό στόχο την ολοκλήρωση της οικονομικής ενοποίησης, που παραμένει το ζητούμενο.

Οι πρόνοιες της Συνθήκης του Μάαστριχτ, ως ένα σύστημα κανόνων συμπεριφοράς των κρατών-μελών της ευρωζώνης που θα οδηγούσαν στις ουσιαστικές προϋποθέσεις για μια πραγματική οικονομική και όχι μόνον νομισματική ενοποίηση, αποδείχθηκαν ανεπαρκείς. Οι κανόνες συχνά παραβιάστηκαν, μάλιστα και από τις βασικές χώρες της ευρωζώνης, όπως η Γερμανία και η Γαλλία, και απεδείχθη ότι δεν επαρκούσαν για να εξασφαλίσουν τις ουσιαστικές προϋποθέσεις για την επιτυχία του εγχειρήματος του κοινού νομίσματος, παρά την ύπαρξη ενός τόσο ισχυρού ομοσπονδιακού θεσμού όπως η ΕΚΤ. Λόγω της απουσίας των δεσμευτικών περιορισμών αλλά και των αναδιανεμητικών μηχανισμών που θα υπήρχαν σε μια «πολιτική ένωση», το κοινό νόμισμα ως έκφραση του

οράματος για Ενωμένη Ευρώπη βρέθηκε πρόσφατα στον κυκεώνα συμπεριφορών και εξελίξεων που αντί να προωθούν την επιδιωκόμενη «σύγκλιση», προκάλεσαν πολλαπλά φαινόμενα «απόκλισης».

Κύριε Πρόεδρε, κυρίες και κύριοι

Όταν στις αρχές της δεκαετίας του 1990 η Βουλή των Ελλήνων επικύρωσε με συντριπτική πλειοψηφία την Συνθήκη του Μάαστριχτ, και όταν στα τέλη της δεκαετίας του 1990 η Ελλάδα επεδίωξε και πέτυχε την ένταξη της χώρας στην ευρωζώνη, οι προϋποθέσεις για την ισότιμη συμμετοχή της χώρας μας στο ευρωπαϊκό εγχείρημα δεν είχαν ακόμα εδραιωθεί, μια μεγάλη προσαρμογή έπρεπε να ακολουθήσει. Παρά τις κάποιες προσπάθειες που έγιναν, η ελληνική κοινωνία, με ευθύνη της πολιτικής ηγεσίας, δεν συνειδητοποίησε τι σημαίνει η υιοθέτηση ενός κοινού νομίσματος, και δη «σκληρού». Αλλά και η Ευρώπη δεν είχε συνειδητοποιήσει τις προϋποθέσεις συμμετοχής στην ευρωζώνη χωρών που έχουν «ειδικά» χαρακτηριστικά (country-specific). Η κρίση δανεισμού της Ελλάδας την άνοιξη του 2010, και η αντίστοιχη, αλλά από άλλη αιτία, της Ιρλανδίας λίγους μήνες αργότερα, πυροδότησαν αντιδράσεις από τις βασικές χώρες της ευρωζώνης, οι οποίες αντιδράσεις κινούνται στον άξονα «πειθαρχία-αλληλεγγύη». Όμως η αλληλεγγύη δεν είναι αυτονόητη σε μια νομισματική ένωση που δεν αντιστοιχεί σε μια πολιτική ένωση, ενώ η πειθαρχία του κάθε μέλους απαιτεί δεσμευτικούς ενιαίους κανόνες δημοσιονομικής και γενικότερα οικονομικής πολιτικής για το σύνολο των κρατών που μετέχουν στην ευρωζώνη.

Σήμερα η Ευρώπη βρίσκεται αντιμέτωπη με μια μεγάλη πρόκληση: είτε να συμπληρώσει ό,τι έλλειπε από την αρχιτεκτονική του εγχειρήματος του κοινού νομίσματος, με την αυτονόητη αλληλεγγύη εφόσον τηρούνται οι κανόνες πειθαρχίας, είτε να αφήσει το εγχείρημα του κοινού νομίσματος να εκφυλιστεί και να αυτό-καταργηθεί. Η ελληνική κρίση πυροδότησε τον προβληματισμό για τη συνοχή της ευρωζώνης, ενώ θα μπορούσε να είχε προηγηθεί η εξίσου επικίνδυνη ιρλανδική κρίση, ή κάποια άλλη από τις φερόμενες ως «υποψήφιος». Ανεξάρτητα απ' αυτό, οι ευθύνες μας ως χώρα είναι προφανείς και αυταπόδεικτες, αντίστοιχες με τις αντιδράσεις που συναντά κάθε προσπάθεια εξορθολογισμού του τρόπου που λειτουργούμε ως οικονομία και κοινωνία. Το πρόβλημα δεν είναι αμιγώς οικονομικό, διότι οι δείκτες, συγκλίνοντες ή αποκλίνοντες, εκφράζουν εντέλει την ικανότητα μιας κοινωνίας να προσαρμοστεί στις απαιτήσεις αυτού που θεωρεί «επιθυμητό». Αυτό είναι το πολιτικό πρόβλημα της Ελληνικής Δημοκρατίας, που καλείται, εν μέσω δυσκολιών, να αποσαφηνίσει τις «επιλογές» της, αναγνωρίζοντας ρητά τις προϋποθέσεις για την επίτευξή τους.

Είναι, όμως, και πολιτικό το πρόβλημα της Ευρώπης, διότι ο άξονας «πειθαρχία-αλληλεγγύη» πρέπει επιτέλους να τεθεί στη σωστή του βάση. Δεν νοείται βιώσιμη νομισματική ένωση χωρίς κάποιας μορφής πολιτική ένωση, με ουσιαστική εκχώρηση κυριαρχικών αρμοδιοτήτων κάθε χώρας σε ένα «ομοσπονδιακό» επίπεδο. Εάν για κάποια χώρα-μέλος αυτή η προοπτική προσκρούει σε επιλογές τύπου «εθνική ανεξαρτησία», τότε όσοι υιοθετούν τέτοια επιλογή θα πρέπει να εξηγήσουν τις συνέπειες της εγκατάλειψης του εγχειρήματος. Ταυτόχρονα, η Ευρώπη επιβάλλεται να καταστήσει σαφές ότι η νομισματική ένωση είναι αναγκαστικά προάγγελος της πολιτικής ένωσης, ώστε η πειθαρχία και η αλληλεγγύη να αποτελούν ενεργές συνιστώσες του ευρωπαϊκού οράματος.

Η διατηρησιμότητα της ευρωζώνης θέτει ζητήματα «πολιτικής οικονομίας», δηλαδή όχι μόνον στενά οικονομικά αλλά και βαθύτατα πολιτικά. Εξ' ου και το θέμα της σημερινής ημερίδας, με την πολιτική οικονομία να φέρνει στο προσκήνιο τα πολιτικά χαρακτηριστικά μιας ευρωπαϊκής πρωτοβουλίας που είχε έναν αρχικό οικονομικό προσανατολισμό. Το θέμα είναι επίκαιρο και για την ελληνική πραγματικότητα, διότι αφορά στις επιλογές του πολιτικού, κοινωνικού, και οικονομικού μας συστήματος, το οποίο καλείται να οριοθετήσει το εύρος των αναγκαίων προσαρμογών, ώστε η χώρα να επιβεβαιώσει την ικανότητά της να συμμετέχει στο εγχείρημα της Ενωμένης Ευρώπης.